

בְּצֵרוֹן

נוסד על־ידי חיים משרטוביץ (רב זעיר) ז"ל

שנה כ"ח (כרך נ"ה) תשרי-חשון, תשכ"ז חוברת א' (261)

ש. י. עגנון — חתן פרס נובל

על־ידי מתן פרס נובל לשמואל יוסף עגנון לא הגיע המספר־האמן לשיא ההכרה בעולם הספרות הכללית, כי אם לראשיתה. על אף כל התרגומים שהופיעו מכתביו בלשונות אחרות, מעטים מבקרי הספרות של אומות העולם שעמדו על מקצת זרכיו כמספר. מידות היצירה של עגנון זרות ומופלאות לא רק לדברי ספרות לעז מדין הגויים, אלא גם למשכילים יהודים שפיקר יניקתם מערכיה וקניניה של התרבות הכללית. אדמונד וילסון הוא אפשר המבקר החשוב הראשון בספרות הכללית שהבחין הבחנה דקה ונאמנה בגדולתו של עגנון כמספר יהודי־אוניברסאלי, אוניברסאלי בזכות זיקתו היהודית המובהקת. בכך קלע להגדרתו של עגנון עצמו, שהגדיר את מחותו של דרכו בסיפור, בשיחה עם הסופרת והחוקרת גליה ידני לפני שנים מספר. בעצם „המפנה“ החדש ביצירתו, כשקוראים נאמנים ומבקרים מושבעים כאחד השתאו לעולמות ההזויים־הסיוסיים שיצר האמן, הסביר הסברה. קלה ונוחה את כבשונה של יצירתו:

„אם לדבר על שרשים שלי הרי הם נטוצים כולם במקרא, בגמרא, במדרשות ובשאר ספרי חכמינו. טועה מי שסבור, כי ספרי מסוגננים. אני כותב כמו שאני יכול, או יודע לכתוב. אין אצלי כל כוונה „לסגנון“. אני כותב כשם שכתב אבי, כשם שכתב זקני. אמנם זקני לא כתב סיפורים, אך הוא כתב ספרי־הלכה. ואין המרחק בין השנים רב כל־כך. ספריו חרי עוסקים לא בהלכות מפשטות, אלא בחילכות חיים“.

פשטות זו שבה פירש עגנון את עולמם יצירתו אינה אמנם אלא מידח

אחת ממידותיו כמספר. בשנים האחרונות נתפרשו סיפוריו של עגנון פירושים רבים ושונים על-ידי מבקרים שנוקדו לדרשנות פסיכואנליטית מפולפלת כדי לפענח את כוונותיה ורזיה של יצירות המספר הגדול. עתים מסעים הם פירושים אלה את הקורא והוגים אותו ממסילת האמת, מנקודות-המוקד של הסיפור, במקום להבהיר ולהסביר את הדברים. עוד רבות יחפשו מבקרים וחוקרים את ה„מפתח“ לכמה פרשיות סתומות ועלומות בסיפוריו, לקורי ההזיות והחלומות ותעוועי הדמיון וההפלגות הסמליות שביצירתו. מבקרים אלה מתעלמים מן היסודות העממיים הממשיים והחיוניים שכל יצירת עגנון טבועה בחותמם ושהם גם משמשים רקע ואחיזה לחזיונותיו ההזויים. ואף כאן תפס המבקר וילסון את דרך-יצירתו המקורי של עגנון יותר מכמה מבקרים יהודיים, בהבדילו בינו לבין האמן, שהוא אבי-טיפוס לכל אמנות הסיוט האנושי שבתוך עולמו המעורער, קאפקא :

... בתוך עולמו היהודי המסורתי של עגנון סמונה חמימות והבנת אנוש עמוקה ונרחבת הרבה יותר משל קאפקא ... אותה אירוניה שהיא כה אופיינית לעגנון ולהומוריסטים האידישאים היא ישנה-נושנה ועל הקורא הלא-יהודי להישמר כדי שלא לזלזל בהערכת חודרנותו, לא רק במסורת היהודית, אלא (גם) בנסיון החיים“.

חובן שאין בדברים אלה של המבקר הנודע למצות את מהות יצירתו של עגנון על כל עושר תכניה וסגולותיה, כיווניה וכוונותיה; לא את פניה הישנות ולא את גילויה החדשים ולא-כל-שכן לא את כל חוסי החן הנמשכים על סיפוריו מכל מסכת היצירה העברית בתי-הדורות מן התניך והחלמוד דרך המדרש והאגדה, הפיוט והמשל של ימי הביניים עד סוד-שיחה של הקבלה והמעשיה העממית-החסידית, פרי דמיונו הפורח ובית החיים העמוקה של „האני“ היהודי הקיבוצי. לא באו הדברים אלא לרמוז על הדרך שבו עתידה יצירתו של עגנון לחדור לתוך ספרות העולם ועלידה יתגלה משהו מאורה ומכוחה של האמנות הסיפורית העברית למביני טעם ברחבי תבל. „העולם הסגור“ של עגנון פתוח יפתח „לעולם הגדול“ לא על-ידי „מפתחות“ מלאכותיים, אלא על-ידי אמנות-הסיפור הגדולה שלו, שפשט ורמז מעורבים ופתוכים בה יחד ושניהם מושכים ומדברים אל לב כל אדם שיודע תרבות-עם מהי.

הפרס הוא לכן לא רק פירסום שמו של יוצר עברי גדול שאוצל מכבודו והודו על הספרות העברית כולה, אלא פתח לעיון נרחב בכתבי עגנון ולהערכתם המעמיקה מצד „העולם הגדול“. ומכאן עוד צעד אחד להתחקות על יצירות סופרים עברים גדולים אחרים שלא זכו עד עתה לראות „אור עולם“, אף-על-פי שראויים הם שיצאו להם מוניסין בספרות העולם, יוצרים כבוש וכשנהר המנוחים, וכברקוביץ, הזו ושופמן החיים, הם וכדומהים — מספרים, משוררים ומסאים — שליסיס-אמנים בממלכת היצירה העברית בדורות האחרונים.